

הישיבה השלוש מאות וארבע עשרה (שיר)

ביום ד' בסיוון התש"ע (17 במאי 2010) בשעה 13:30, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים ארי אבנר, שולמית אליצור, יהושע בלאו, יעקב בן-טולילה, משה בר-אשר (יו"ר), יוחנן ברויאר, אהרן דותן, עמינדב דיקמן, אבי הורביץ, שמעון זנדבנק, אפרים חזן, אברהם טל, יוסף יהלום, חיים כהן, קציעה כ"ץ, מרדכי מישור, אהרן ממן, שלמה נאה, שמא יהודה פרידמן, שמעון שרביט;

החברים-היועצים חיים סבתו, יוסף עופר, משה עסיס, דוד רוזנטל, אורה שורצולד, עפרה תירוש-בקר;

המנהלת הכללית טלי בן-יהודה והמזכירה המדעית רונית גדיש; יועצת השידור ברדיו ובטלוויזיה רות אלמגור-רמון; עובדי האקדמיה.

- סדר היום:**
- א. הרצאת מרדכי מישור "שלוש תופעות בלשון המוקדמת של הפעוט"
 - ב. מינוי ועדה לבחינת סגולות מועמדים לאקדמיה והודעה
 - ג. אשרור שמות כוכבי הלכת: אורון (Uranus), רֶהַב (Neptune)
 - ד. דקדוק: שם המספר – השלמות
 - ה. אישור הודעת ועדת הדקדוק
 - ו. מילים בשימוש כללי

א. הרצאת מרדכי מישור "שלוש תופעות בלשון המוקדמת של הפעוט"

הערת העורך: ההרצאה ראתה אור כמאמר "שלוש תופעות בלשון המוקדמת" בלשונונו עג, א (תשע"א), עמ' 107–115, וכן בספרו התגבשות אוצר המילים המוקדם: עבודת שדה, אסופות ומבואות בלשון יז, ירושלים תשע"ה, עמ' 100–108].

ב. מינוי ועדה לבחינת סגולות מועמדים לאקדמיה והודעה

מ' בר-אשר: אני מבקש למנות ועדה שתבחן את סגולותיהם של מועמדים לאקדמיה. הרכב הוועדה המוצע הוא זה: אילן אלדר, אבי הורביץ, יעקב בן-טולילה (יו"ר), אברהם טל וקציעה כ"ץ. אילן אלדר איננו כאן היום אבל נתן את הסכמתו. אבקש מהמליאה לאשר בהרמת יד את ההרכב המוצע.

מונתה ועדה לבחינת סגולותיהם של המועמדים לאקדמיה בהרכב הזה: אילן אלדר, אבי הורביץ, יעקב בן-טולילה (יו"ר), אברהם טל וקציעה כ"ץ.

מ' בר־אשר: בשבוע הבא ייערך – זאת הפעם השלישית – כינוס פתוח בן יומיים של האקדמיה. הכינוס יהיה בתל־אביב, והמימון לו יבוא מן הממשלה. שתיים מהישיבות מוכרזות ישיבות מליאה, ושניים משרי הממשלה צפויים לכבד אותנו בנוכחותם: שרת התרבות והספורט לימור לבנת ושר החינוך גדעון סער. בהזדמנות זו אודה לכל העושים במלאכת ארגון הכינוס, ובהם המנכ"לית הגב' בן־יהודה, חברתנו מרכזת הכינוס הגב' תירוש־בקר ועובדת האקדמיה רעות ברזילי.

ג. אשרור שמות כוכבי הלכת: אורון (Uranus), רֶהַב (Neptune)

מ' בר־אשר: איש מחברי האקדמיה לא השיג על השמות העבריים החדשים שבחר הציבור לכוכבי הלכת אורנוס ונֶפְטוּן: אורנוס היה לאורון ונפטון לֶרֶהַב. על השמות הכרזנו בי"ג בטבת (30.12.2009) בטקס לציון סיום שנת האסטרונומיה, וההחלטה מתאשררת בזה.

ד. דקדוק: שם המספר – השלמות

הודעת ועדת הדקדוק

כללים בשימוש שם המספר

זכור החליטה ועדת הדקדוק להעמיד כללים לשימוש במספר המונה. בישיבת המליאה שט אושרו הכללים הראשיים בשימוש המספר המונה. כללים נוספים נדונו בוועדת הדקדוק לאחר ישיבת המליאה והם מובאים כאן.

1. הבעת המניין הלא־מדויק

החלטת הוועדה:

מנהג הלשון בעברית בת ימינו הוא להביע את המניין הלא־מדויק במבנה סמיכות: 'עֶשְׂרֹת (ה)דירות' / 'עֶשְׂרֹת (ה)דירות', 'מֵאוֹת/מֵאוֹת (ה)ציפורים', * 'אַלְפֵי (ה)מהגרים'. * המסומן הוא לדיון; ראו להלן.

רקע

בישיבת המליאה הקודמת (שיג) הובאה לאישור ההחלטה בדבר הבעת המניין הלא־מדויק, הקובעת שמניין כזה יבוא על דרך הסמיכות בלבד – מתוך ההתרשמות מן הנהג בלשון ימינו. בישיבת המליאה הוצע שלא לייחד קטגוריה נפרדת למניין הלא־מדויק, שאינו מתועד במקורות, ולאפשר שימוש הן בצורת סמיכות (אלפי אנשים) הן בצורת הנפרד (אלפים אנשים). הוועדה שבה ודנה בסוגיה, והחליטה להציג את העדפת מבנה הסמיכות בניסוח מתאר ולא בניסוח פוסקני. אין בנוסח זה כדי לפסול מבעים כגון אלפים אנשים, מיליונים שקלים.

לדיון: תצורת 'מאות': מאות אנשים / מאות אנשים; במאות אחוזים / במאות אחוזים?

השאלה: האם במניין לא מדויק תשמש צורת הנפרד לבדה (כשם שנקבע במניין המדויק) או תיקבע צורת הנסמך המיוחדת מֵאוֹת- (על דרך 'אלפי אנשים', 'עֲשָׂרוֹת אנשים')?

נתונים

- הצורה מֵאוֹת אינה מתועדת במקרא (בנוסח טבריה; בניקוד הבבלי נקראת מֵאוֹת בשווא: "שֵׁלֶשׁ מֵאוֹת אלף" [דה"ב כה, ה], כמובא אצל ייבין); אין תיעוד למניין לא מדויק של מאות פריטים.
- למניין מדויק משמשת מֵאוֹת בצירי, כגון 'שֵׁלֶשׁ מֵאוֹת השופרות' (וכך גם הוחלט בישיבה שט).
- יש במקרא 'מֵאוֹת שנה' (במניין מדויק), צורה המעידה על ביטול הצירי בנטייה.
- האקדמיה קבעה בנטיית השם מֵאוֹת את צורת הנסמך מֵאוֹת- (כלל ח מכללי הצירי; תשל"ה), והמניין הלא-מדויק הוא ההקשר הסביר לשימוש בצורת נסמך זו.

2. הבעת המספר המעורב

החלטת הוועדה: בהבעת מספר מעורב אפשריות שתי דרכים:

- (א) השם הנמנה בא בין המספר השלם לשבר, כגון שני אחוזים ורבע (ובידוע: שני האחוזים ורבע), שלושה שקלים וחצי; דרך זו היא הרגילה במקורות הלשון. במקרא ברוב המקרים חוזר השם הנמנה וזכר גם לאחר השבר, כגון 'תשעת המטות וחצי המטה' (במדבר לד, כב), 'שבע אחד וחצי השבוע' (דניאל ט, כ).
- (ב) השם הנמנה בא לאחר הבעת המספר כולו, כגון שניים ורבע אחוזים (ובידוע: שניים ורבע האחוזים), שלושה וחצי שקלים; דרך זו רגילה בעברית בת־ימינו.

רקע

התקן המקובל בקרב עורכים ומורים הוא בסדר הזה: המספר השלם + העצם הנמנה + השבר, כגון 'שני חדרים וחצי' (כך קובעים למשל י' אבינרי, יד הלשון, עמ' 357-358, א' בנדויד, מדריך לשון לרדיו ולטלוויזיה, עמ' 115; וכך רגיל לתקן בספרי לימוד בימינו ובבחינות הבגרות; עם זאת לא מצאנו הנחיות להבעת המספר המעורב בספרי הדקדוק של גושן-גוטשטיין, בלאו, הר־זהב, ילין).

הבסיס לתקן הזה הוא הלשון המורשת מן המקרא ומספרות חז"ל. בלשון המקרא, ברוב המקרים, חוזר השם הנמנה ומוזכר גם לאחר השבר, כגון "תשעת המטות וחצי המטה" (במדבר לד, כב); בלשון חז"ל השם הנמנה מוזכר בדרך כלל רק לאחר השלם, כגון 'עשר אמות ומחצה' (תוספתא כלאים ב, ו).

המנהג הרווח בפי הדוברים הוא הקדמת החלק לעצם הנמנה, כגון 'שניים וחצי חדרים'. השיקול העיקרי של הוועדה בהכשרת הדרך הנוהגת הוא התפיסה הרואה בשם המספר יחידת משמעות אחת שרכיביה באים ברצף, כשם שהם מוצגים בכתיבת המספר בספרות (2½ חדרים). בוועדה צוין שאין הבדל עקרוני בין המבנה 'מאה ואחד שקלים' – שבו השם הנמנה בא בצורת ריבוי לאחר המספר 'אחד' – ובין המבנה 'שניים וחצי חדרים'. ההצדקה לשני המבנים היא התפיסה הנ"ל.

3. יידוע שם המספר

החלטת הוועדה:

ה"א הידיעה במספר מועצם ובמספר סודר תבוא או בראש המספר, כגון השלוש מאות הראשונים, הכיסא השלוש מאות, או על דרך מבנה סמיכות, כגון שלוש המאות הראשונים, הכיסא שלוש המאות.

ה"א הידיעה בשמות מספר במבנה של חיבור תבוא רק בראשם: הארבעים ואחד, המאה וחמישים.

רקע

הוועדה דנה ביידוע שמות מספר הבאים במבנה סמיכות (כגון שלוש מאות, ארבעת אלפים) או במבנה של חיבור (ארבעים ואחד). במקרא מיודעים המספרים כדרך שמיודעים שמות עצם רגילים במבנים כאלה, כגון 'מחמש המאות' (במדבר לא, כח), 'השלשה והשבעים והמאתים' (במדבר ג, מו). ואולם נמצאו גם דוגמאות בהשמטת היידוע (במספרים הבנויים במבנה של חיבור), כגון 'ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים' (שמות לח, כח), 'ותאכל את החמשים ומאתים איש' (במדבר טז, לה). ההחלטה להתיר את היידוע בראש המספר כולו היא חלק מן התפיסה הכללית האמורה לעיל, ולפיה שם המספר הוא יחידה אחת שאין לחצוץ בין רכיביה.

4. שמות מספר מורכבים משלם ומשבר עשרוני – לדיון

בקריאת מספרים מעורבים משלם ומשבר עשרוני עולות שתי גישות עקרוניות: האחת מעדיפה לשמור על זיקה בין המספר ובין היחידה הנמנית, והאחרת רואה בהם ישויות מספריות טכניות המצדיקות את קריאת המספר כמספר סתמי (כלומר בנקבה).

א. הוועדה ראתה להעדיף את הגישה השומרת על זיקה בין המספר ובין השם הנמנה. זו הצעת הוועדה:

במספר מעורב משלם ומשבר עשרוני המספר השלם יותאם לשם הנמנה, ואילו החלק העשרוני יבוא בצורה סתמית, כלומר בנקבה. השם הנמנה יכול לבוא הן אחר המספר השלם הן אחר המשבר.

הערה: הסיפה המדברת על מקומו של השם הנמנה נשענת על ההחלטה בדבר הבעת המספר המעורב (סעיף 2 לעיל), המאפשרת את המבנה "שניים וחצי חדרים". לדוגמה:

	0.21%	1.21%	3.21%	
1	אפס אחוז(ים) נקודה עשרים ואחת	אחוז (אחד) נקודה עשרים ואחת	שלושה אחוזים נקודה עשרים ואחת	מין המספר השלם על פי השם הנמנה; השם אחרי השלם
2	אפס נקודה עשרים ואחת אחוז(ים)	אחד נקודה עשרים ואחת אחוז	שלושה נקודה עשרים ואחת אחוזים	מין המספר השלם על פי השם הנמנה; השם בסוף המבע

אפשרות נוספת במסגרת גישה א שהוחלט להגישה למליאה היא התאמת המספר שאחר הנקודה ליחידה הנמנית:

3	מין המספר כולו על פי היחידה הנמנית	3.21% = שלושה נקודה עשרים ואחד אחוזים 3.21° = שלוש נקודה עשרים ואחת מעלות
---	------------------------------------	--

ב. הגישה האחרת רואה, כאמור, בכל שבר עשרוני רצף סימנים, מה שמצדיק את קריאת המספר כמספר סתמי, כלומר כל המספרים ינוסחו בלשון נקבה, בלא יחס למינו של השם הנמנה.

אשר לשם הנמנה, נותרת השאלה אם להתאימו למספר השלם או לראות גם בו סימן, ואז הוא יבוא ביחיד אף במספרים קטנים מ-11:

		3.21%	1.21%
4	המספר סתמי; השם המנוי - לפי הכללים	שלוש נקודה עשרים ואחת אחוזים	אחת נקודה עשרים ואחת אחוז
5	המספר סתמי; השם המנוי ביחיד	שלוש נקודה עשרים ואחת אחוז	אחת נקודה עשרים ואחת אחוז

הערה: ב'קול ישראל' נוהגים לעקוף את מבנה המספר העשרוני:

		3.21%	1.21%	0.21%
6	ביצוע חלופי העוקף את מבנה המספר העשרוני	שלושה אחוזים ועשרים ואחת מאיות (האחוז)	אחוז ועשרים ואחת מאיות (האחוז)	עשרים ואחת מאיות האחוז

מ' בר-אשר: המליאה מתבקשת להשלים את הדיון בכמה סוגיות לא פתורות בשימושי שם המספר. בישיבה הקודמת התחלנו לדון בניקוד המספר **מאות** להבעת מניין לא מדויק. ירחיב על כך יושב ראש ועדת הדקדוק האד' חיים כהן.

ח' כהן: שאלת הניקוד של **מאות** היא שאלה נקודתית. ועדת הדקדוק הציעה כי להבעת מניין לא מדויק, מניין שאינו מתועד במקורות, תשמש צורת הנסמך **מאות** (אנשים), צורה שאין לה תיעוד במסורת טבריה, כדרך שמשמשים המספרים **עשרות/אלפי** (אנשים). בישיבה שעברה הזכירנו האד' מישור כי נמצא לצורה בשווא תיעוד במסורת בכל, אבל חשוב מכך להזכיר שכבר לפני עשרות שנים קבעה אותה האקדמיה לצורת הנסמך של **מאות**, ואם היא לא תשמש במקרה הזה, תהיה הצורה צורה מתה, צורה חסרת שימוש. בדיון במליאה נשמעו קולות שהסתייגו מהצעת הוועדה, ובדיון חוזר החליטה ועדת הדקדוק להעדיף את צורת הנסמך **מאות** למניין הלא-מדויק, אבל לא לפסול את הניקוד בצירי: הבוחר לומר **מאות** (אנשים), כמוהו כבוחר לומר **אלפים** (אנשים). אין בכך פסול, אבל גם אין זה מקובל בעברית שבפינו.

והערה אחרונה: בישיבת המליאה הקודמת נשמעה הרעה שבדיבור אין נפקא מינה

אם המילה נהגית בצירי או בשווא. עליי להזכיר שיש לכך חשיבות לא רק לנקדן אלא גם למקפיד בלשונו – למשל כשאות היחס ב"ת באה לפני שם המספר, האם יש לומר **במאות** (אחוזים) או **במאות** (אחוזים).

י' בלאו: השאלה שלפנינו היא שאלה בדקדוק העברית החדשה, ולפי דקדוק העברית החדשה עדיפה צורת הנסמך, הצורה בשווא. מאחר שהבדל במבטא בין מאות למאות כמעט שאין, אני מסכים שעדיפה הצורה בשווא.

מ' בראש: האם מישוהו כאן חושב שעדיפה הצורה בצירי גם למספר הלא-מדויק? אם לא, יאושר הניסוח המרוכך של ועדת הדקדוק, שאינו פוסל את הצורה בצירי אבל מעניק קדימות לניקוד בשווא.

אושר הנוסח הזה: מנהג הלשון בעברית בת ימינו הוא להביע את המניין הלא-מדויק במבנה סמיכות: 'עשרות (ה)דירות' או 'עשרות (ה)דירות', 'מאות (ה)ציפורים', 'אלפי (ה)מהגרים'.

ח' כהן: הסעיף השני עניינו הבעת מספר מעורב, כלומר מספר שיש בו שלם ושבר. לפי הצעת הוועדה, שתי הדרכים כשרות: זו המקובלת בתקנת הלשון – 'שלושה שקלים וחצי' – וזו המקובלת בציבור – 'שלושה וחצי שקלים'. מה שמתקני הלשון נהגו לפסול, מוכשר היום מתוך הבנה שהאומר 'שלושה וחצי שקלים' רואה בעיני רוחו את המספר $3\frac{1}{2}$.

א' שורצולד: אני תומכת בהצעה. היא המשכה של ההחלטה שיש לומר 'שלושה וחצי מיליון איש' ולא 'שלושה מיליון וחצי איש'.

ר' אלמגור-רמון: אני מבינה את ההיגיון שבהכשר, אבל קבלתו בקרב שדרני הרדיו של "קול ישראל" תהיה קשה. מסורת רבת שנים השרישה בהם את סדר המילים 'שלושה אחוזים וחצי' ופסלה את סדר המילים 'שלושה וחצי אחוזים'. אמנם הרדיו יוכל להמשיך בדרכו, אבל רצוי לדעתי להימנע מניתוק לשון השידור מלשון הציבור.

י' בן-טולילה: מאין בא לעברית החדשה סדר המילים 'שלושה וחצי חדרים'? גם בשפות אחרות, דוגמת צרפתית וספרדית, סדר המילים הוא 'שלושה חדרים וחצי', כלומר השבר בא אחרי שם העצם המנוי.

ח' כהן: יד היידיש בדבר.

מ' מישור: הוועדה מבחינה בין חומרות מכוח מסורת ספרי הלימוד ובין חומרות מכוח המקורות. במקרה הזה הוועדה לא ראתה שמלשון המקורות יוצא חד-משמעית שצריך לנקוט דווקא דרך מסוימת.

מ' בר-אשר: לדעתי למה שמקובל בספרי הלימוד צריך לתת משקל אדיר, לא פחות מזה שניתן למצוי במקורות. מלמדים עברית כבר מאה וחמישים שנה, וזה לא דבר של מה בכך. הציבור שהעברית והאקדמיה חשובות לו אינו מעוניין בפריצת גדרות, ותעיד על כך ההחלטה על פעלים כגון **חִפִּיתִי**, שכידוע מתועדים במקורות. בבתי הספר לימדו לומר **חִפִּיתִי**, והחלטת האקדמיה העלתה את חמתם של רבים משוחרי העברית היפה.

ח' כהן: דווקא בעניין העומד עתה לדיון מעטים ספרי הלימוד הוותיקים שעסקו ופסקו.

ש' נאה: גם אם נתיר את הדרך העממית, צריך לתת עדיפות לדרך הראשונה – מסורת הלימוד בבתי הספר ומסורתה של רשות השידור.

מ' בר-אשר: אני מסכים עם האד' נאה.

ח' כהן: האין די בכך שבנוסח הכלל היא הראשונה בשתי הדרכים?

מ' בר-אשר: נראה לי שזה צריך להיאמר מפורשות. נעמיד את השאלה להצבעה.

הצבעה

בעד מתן עדיפות מפורשת לסדר המילים 'שלושה שקלים וחצי' – 18
נגד – 2

הוחלט לתת עדיפות לסדר המילים שבו השבר בא בסוף.

הערת העורך: הנה הכלל כפי שנוסח בעקבות החלטת המליאה:

במספר המעורב ממספר שלם ומשבר – השם הנמנה בא בין המספר השלם לשבר, כגון 'שני אחוזים ורבע' (בידוע: 'שני האחוזים ורבע'), 'שלושה שקלים וחצי'. מותרת גם הבאת השם הנמנה בסוף המספר, כגון 'שניים ורבע אחוזים' (ובידוע: 'שניים ורבע האחוזים'), 'שלושה וחצי שקלים'.

הדרך הראשונה היא הרגילה בספרות העברית לדורותיה ויש לראותה הדרך המועדפת. במקרא ברוב המקרים חוזר השם הנמנה ונזכר גם לאחר השבר, כגון 'תשעת המטות וחצי המטה' (במדבר לר, כב), 'שבוע אחד וחצי השבוע' (דניאל ט, כ).

ח' כהן: הסעיף השלישי בא להסדיר את יידועו של שם מספר דוגמת **שלוש מאות**: או **בראשו** – **השלוש מאות** – או **כצירוף סמיכות לפני הסומך בלבד** – **שלוש המאות**. אם באה ו"ו החיבור, המספר מיודע רק בראשו: **הארבעים ואחד**.

מ' בר-אשר: שתי הדרכים נוהגות, ומעולם לא פסלה האחת את השנייה. אם אין התנגדות אני חושב שהסעיף יכול להתקבל גם בלי הצבעה.

סעיף 3 התקבל בלי הצבעה.

ח' כהן: הסעיף האחרון הוא הסבוך מכולם: שמות מספר המורכבים משלם ומשבר עשירוני. גישה אחת שומרת על הזיקה בין המספר לשם הנמנה; גישה אחרת רואה בהם ישות טכנית הנקראת כמספר סתמי בלי קשר לשם הנמנה אחריה. הצעת הוועדה היא שהמספר השלם יותאם לשם הנמנה, ואילו החלק העשירוני יבוא בצורה סתמית, כלומר בנקבה. דרך אגב, בהתאם להכשר שניתן לסדר המילים 'שלושה וחצי חדרים', שם העצם יכול לבוא או לאחר המספר השלם או לאחר החלק העשירוני: 'שלושה אחוזים נקודה עשרים ואחת' או 'שלושה נקודה עשרים ואחת אחוזים'. הצעה אחרת של הוועדה היא להתאים גם את השבר העשירוני לשם הנמנה: 'שלושה נקודה עשרים ואחד אחוזים'. גישה אחרת רואה כאמור במספר כולו מספר סתמי רצוף, ולפיה כל חלקיו ייאמרו בנקבה: 'שלוש נקודה עשרים ואחת אחוז/אחוזים'.

מ' בר-אשר: הבעיה היא שאם מציינים שמדובר באחוזים, המספר אינו יכול להיות סתמי.

ח' כהן: לכן ועדת הדקדוק אינה ממליצה על האפשרות הזאת.

ש' זנדבנק: נדמה לי שבדיבור יש המשמיטים את ציון הנקודה: 'שלוש עשרים ואחת'.

מ' מישור: הצעת הוועדה להתאים את המספר השלם לשם העצם ולא להתאים לו את השבר העשירוני נראית ברגע הראשון לא עקיבה. אבל חשוב להבין שהשבר העשירוני איננו אחוז, אלא עשירית האחוז, מאית האחוז או אלפית האחוז. ולכן צורת הנקבה יפה לו.

ח' סבתו: אינני רואה את ההיגיון בהצעה 'שלושה נקודה עשרים ואחד אחוזים'. אם המספר סתמי, דינו להיות בלשון נקבה.

ש' אליצור: אני מסכימה עם האד' מישור, ואת נוסח הכלל צריך לתקן: השבר איננו בלשון סתמית אלא בלשון נקבה משום שהוא מביע עשירית, מאית וכו'. בדומה לכך אנו מונים את האלפים תמיד בזכר, גם אם מדובר ב'עשרים וארבעה אלף בנות' למשל.

ר' גדיש: הסיבה שבגללה ממליצה ועדת הדקדוק על הדרך שבה נשמרת התאמה בין המספר השלם לשם הנמנה איננה בגלל הנוחות. ודאי שנוח יותר להגיד הכול כמספר סתמי, אבל החשש היה שההרגל ישגיר את צורת הנקבה גם במספרים בלי שבר עשירוני, כלומר שמי שרגיל לומר: 'שלוש נקודה עשרים ואחת אחוזים' יאמר גם 'שלוש אחוזים'. אשר לשבר העשירוני, תפיסתו כמספר סתמי נובעת מכך שיכולות לבוא אחרי הנקודה הרבה מאוד ספרות, לא רק עשיריות, מאיות ואלפיות.

ההצעה לשמור על ההתאמה הדקדוקית לשם העצם גם בשבר העשירוני מנסה להקל עם הדוברים. ההצעה הדקדוקית יותר 'שלושה נקודה עשרים ואחת אחוזים' קשה יותר וטבעית פחות. 'שלושה נקודה עשרים ואחד אחוזים' היא הצעה דקדוקית פחות אבל פשוטה יותר וטבעית יותר דווקא לדוברים המקפידים על ההבחנה בין זכר לנקבה גם בשמות המספר.

ח' כהן: ברגע שהכנסנו את המילה **נקודה**, סטינו מדרכה של העברית המוכרת לנו מהמקורות. אני באמת חושב שכל מה שבא אחרי הנקודה אינו מתייחס לעשירות או למאיות ויש לראות בו מספר סתמי.

י' ברויאר: ההפרדה בין המספר השלם לשבר העשרוני אינה נראית לי. עדיפה בעיניי הגישה האחרת הרואה במספר כולו רצף של סימנים, ומכאן המסקנה שהכול צריך להיאמר כמספר סתמי.

י' בלאו: אני חושב שצריך להשוות את השבר העשרוני לשבר הרגיל. בשבר הרגיל אנו נוקטים לשון סתמית, למשל 'שש חלקי אחת עשרה'. לכן בשבר העשרוני כל מה שאחרי הנקודה צריך להיות בנקבה.

מ' בר-אשר: כך לפי ההצעה הראשונה של הוועדה. אני מציע שנצביע על האפשרויות השונות. הצעה 6, הדרך העוקפת את המבנה של מספר עשרוני ומקובלת ברשות השידור, היא ודאי דרכה של העברית ואיננה צריכה לאישורנו.

י' בלאו: היא איננה צריכה את אישור האקדמיה, אבל צריך להזכירה לצד כל דרך אחרת שתתקבל על דעת המליאה.

מ' בר-אשר: נעמיד תחילה להצבעה את שתי הגישות: גישה א שלפיה יש התאם כלשהו למין הדקדוקי של שם העצם או גישה ב שרואה במספר רצף אחד של מספרים סתמיים ('שלוש נקודה עשרים ואחת אחוזים').

הצבעה

- בעד גישה א – 17
- בעד גישה ב – 3

מ' בר-אשר: בגישה א נצביע על שלוש האפשרויות.

הצבעה

- בעד הצעה 1 ('שלושה אחוזים נקודה עשרים ואחת') – 16
- בעד הצעה 2 ('שלושה נקודה עשרים ואחת אחוזים') – 4
- בעד הצעה 3 ('שלושה נקודה עשרים ואחד אחוזים') – 3

מ' בר-אשר: נצביע כעת על אפשרויות 1 ו-2. אני מבין שהוועדה העדיפה את הדרך הראשונה, אבל נוכל כמובן לקבל את שתיהן.

ר' גדיש: אינני חושבת שאפשר לפסול את הצעה 2, במיוחד לאור ההחלטה שבשבר

פשוט יכול השם הנמנה לבוא בסוף. כיצד נאמר שאפשר לומר 'שלושה וחצי חדרים' אבל אין לומר 'שלושה נקודה עשרים ואחת אחוזים'?

ת' כץ: ברשותכם, אני רוצה להציע הצעה נוספת: אם השם הנמנה בא באמצע המספר ומפריד בין המספר השלם לחלק העשרוני, הגיוני שרק המספר השלם יותאם אליו, ומה שאחרי הנקודה ייחשב מספר סתמי – 'שלושה אחוזים נקודה עשרים ואחת'. אבל אם השם הנמנה בא בסוף, הגיוני בעיניי שיותאם אליו המספר כולו – הן המספר השלם הן השבר העשרוני: 'שלושה נקודה עשרים ואחד אחוזים'.

מ' בר-אשר: אני רואה את ההיגיון בדבריך, אבל אין זאת אחת ההצעות שהועדה הביאה לפנינו, ולא נוכל להצביע עליה.

הצבעה

בעד האפשרות הראשונה בלבד ('שלושה אחוזים נקודה עשרים ואחת') – 12
בעד שתי האפשרויות ('שלושה אחוזים נקודה עשרים ואחת' או 'שלושה נקודה עשרים ואחת אחוזים') עם עדיפות לאפשרות הראשונה – 10

הוחלט לקבל את הצעה 1 בלבד: במספר מעורב משלם ומשבר עשרוני המספר השלם יותאם לשם הנמנה, ואילו החלק העשרוני יבוא בצורה סתמית, כלומר בנקבה. השם הנמנה יבוא אחרי המספר השלם, כגון 'שלושה אחוזים נקודה עשרים ואחת'.
[הערת העורך: נשיא האקדמיה ישקול להחזיר את ההחלטה לדיון בוועדת הדקדוק].

ה. אישור הודעת ועדת הדקדוק

הודעת ועדת הדקדוק

החלטות על צורתם וניקודם של ערכים במאגר המונחים

1. שתי הצורות הספקה ואספקה יבואו במאגר המונחים זו לצד זו בלי הבחנה ביניהן.

רקע

במילוני האקדמיה יש הוראות סותרות בנוגע ליחס בין שתי המילים. במילון למונחי אנרגייה (תשנ"ב) נקבעה הבחנה בין אספקה (תוצאה) להספקה (פעולה). בשני מילונים אחרים – הנדסה כימית תשמ"ט; תכנון מרחבי תשמ"ה – נקבעו שתי הצורות זו לצד זו בלי הבחנה. במילונים אחרים באה אחת משתי הצורות (כגון חינוך תשכ"ב: אספקה; ספרנות תשס"ד: הספקה).

הוועדה דנה בשאלה אם יש מקום להבחנת משמעויות בין אספקה להספקה. הוחלט שלא להבחין בין הצורות, בעיקר משום ששתיהן נמצאות בשימוש בלי הבדל הוראה. הדיון התמקד בתצוגה במאגר המונחים של האקדמיה, והוועדה לא נדרשה לשאלה הכללית של חילופי המשקלים אפעלה והפעלה.

2. השם חיות, חיות יבוא בניקודים אלו בלי הבדל משמעות.

רקע

השם חיות משמש בעת החדשה במשמעויות שונות: אורך החיים, חיוניות, נחת וכדומה. במקרא מנוקד חיות (שמואל ב כ, ג). בטקסטים מנוקדים של לשון חז"ל ולשון ימי הביניים השם בא בניקודים שונים: חיות, חיות, חיות, חיות. בספרות החדשה ובמילונים באה הצורה, בעקבות היידיש, בשני ניקודים עיקריים חיות וחיות, ולעתים בהבדל במשמעות (כך ביידיש: חיות - חיים; חיות - נחת). במילוני האקדמיה נקרים הערכים חיות וחיות בלי הבדל משמעות. לפי החלטת ועדת הדקדוק ישמשו שתי הצורות במקביל על כל הוראותיהן. הערה: להצדקה הדקדוקית של הניקוד חיות נזכר השם חרות, שאף הוא מן הכפולים (שורש חר"ר).

3. הערך שְעוּעִית יבוא במאגר בניקוד זה.

רקע

במאגר המונחים הערך מנוקד בחולם: שְעוּעִית. במסורות הקריאה של לשון חז"ל יש עדויות לשתי הצורות (בכתב יד קאופמן למשל - שעועית). בדיון הוזכרו צורות נוספות במשקל זה שבהן הועדפה בימינו ההגייה בשורוק וזכוכית, שלולית, סנונית (במקורות יש תיעוד לשני הניקודים). הנימוק להחלטה - התאמת ניקוד הערך להגייה המקובלת. עם זאת יוער על תקינותה של הצורה בחולם.

4. צְבָאָנוּת (מיליטריזם), צְבָאָנִי (מיליטריסטי)

המונחים אושרו בישיבת המליאה הקודמת (במסגרת הדיון במילים בשימוש כללי), אך עניין הניקוד נמסר להכרעת ועדת הדקדוק. הצורה צְבָאָנוּת (כך במילון אבן-שושן) אינה עולה בקנה אחד עם כללי האקדמיה, שכן לפי סעיף 2.1.11, קמץ שאינו מתקיים (כאן הקמץ בבי"ת) דינו להיחטף לפני סיומת ך, והניקוד הוא על פי נטיית השם (השוו צורת נסמך הרבים צְבָאוֹת; ומכאן צ"ל צְבָאָנוּת). עם זאת החליטה הוועדה להכשיר את הצורה צְבָאָנוּת כחורגת מן הכלל, כדי לשמור על זיקה לשם צְבָא ולשם התואר צְבָאִי. לדעת הוועדה, אין בהחלטה זו כדי לערער את כללי הניקוד בעברית, ובפרט שלפני אל"ף יש נטייה לקיים את הקמץ (כמו בשם מוֹצָאִי).

הצעה נוספת שעלתה: צְבָאָנוּת (כך במילון הגרמני-עברי של לזר וטורטשינר, 1927). בניקוד זה המילה אינה נגזרת ישירות מן צְבָא אלא מן השורש צב"א במשקל פְעֻלָן בתוספת יו"ת: צְבָאָן (צְבָאָנִי) < צְבָאָנוּת (השוו קְצָרָן, קְצָרְנוּת). צורה זו נדחתה בוועדה ברוב קולות גם מכיוון שהיא מתקשרת בתודעה לפועל לצבוא (להתקהל).

מ' בר-אשר: על ההחלטות בחלק זה של הודעת ועדת הדקדוק לא התקבלו כל השגות והן מתאשרות מאליהן.

ו. מילים בשימוש כללי

הודעת הוועדה למילים בשימוש כללי

1. צלון רָכַב, צלון (אביזר המוצמד לשמשת המכונית כדי להגן על ההגה והמושבים מן השמש)
2. שְׁלֻמוֹתָנוּת (פרפקציוניזם); שְׁלֻמוֹתָן (פרפקציוניסט)
3. מְנַהֵל מִיזָם ('פרויקטור')
4. עֲצֻמוֹנִי (ספונטני גם בהקשר החברתי-פסיכולוגי)

רקע

1. צלון רָכַב, צלון מדובר באביזר המוצמד לשמשה הקדמית של הרכב כדי להגן על ההגה והמושבים מפני השמש בעת חניה. בציבור רווח מגן שמש (יש גם 'מגן שמש צד', 'מגן שמש קדמי') או צלון (כנראה בהגייה צלון). צלון משמש להצללה. הוא עשוי רפפות מחומרים שונים ומותקן על חלונות וכדומה. הוועדה מציעה לאמץ את המונח הרווח 'צלון', אך בהגייה צלון (בכתיב חסר הניקוד: צילון). הצעות נוספות: מְגַן שֶׁמֶשׁ (עוד מונח רווח), צִלְנָת, צְלוֹנִית, חוֹסֵמֶשׁ (הצעת הפונה). הערה: אין לבלבל מונח זה עם "סֵךְ שֶׁמֶשׁ" המותקן מעל השמשה של הנהג ושל היושב לצדו.

2. שְׁלֻמוֹתָנוּת (פרפקציוניזם); שְׁלֻמוֹתָן (פרפקציוניסט) ההגדרה המקובלת למונח המופשט: שאיפה לשלמות. המושג מקורו בהקשר תאולוגי-פילוסופי. החלופה המוצעת: שְׁלֻמוֹתָנוּת. שם התואר: שְׁלֻמוֹתָן (פרפקציוניסט). המילה שְׁלֻמוֹתָנוּת באה במילוניו של ראובן אלקלעי (אנגלי-עברי משנת 1959 ועברי משנת 1971. במילון העברי היא באה ברשימת חידושי המחבר). כן היא משמשת פה ושם, למשל בתכנית קורס בפילוסופיה של האוניברסיטה הפתוחה. הצעות נוספות: רְדִיפֵת שְׁלֻמוֹת, רוֹדֵף שְׁלֻמוֹת; תְּבַעֵן.

3. מְנַהֵל מִיזָם ('פרויקטור') מדובר באדם שעומד בראש פרויקט, אחראי לביצועו ולעתים גם לתכנונו. בדרך כלל מדובר בתפקיד לזמן מוגדר. המונח פרויקטור הולך ורווח בעת האחרונה ומשמש במשרדי ממשלה וכדומה. באנגלית: project manager. נראה שחיבור הסיומת ז'ר למילה 'פרויקט' נעשה בעברית. הצעת הוועדה: מְנַהֵל מִיזָם. הצעות נוספות: מוֹבִיל מִיזָם, מוֹלִיד מִיזָם, בְּעַל מִיזָם, רֹאשׁ מִיזָם, מִיזְמָן, מִיזְמָאי.

4. עֲצֻמוֹנִי (ספונטני גם בהקשר החברתי־פסיכולוגי)

מקור המילה בתואר הפועל הלטיני *sponte* שפירושו ברצון, בהתנדבות, מרצון חופשי.

במונחי האקדמיה נקבעו ל־*spontaneous* החלופות מְעַצְמוֹ וּמְאַלְיוֹ, ולאחרונה גם עֲצֻמוֹנִי בתחום הרפואה. בתחום זה הכוונה לתהליך הנעשה מאליו ללא התערבות גורם חיצוני. הוועדה נתבקשה למצוא חלופה למילה בהקשר של תכונת האדם: שפועל מיד ובטבעיות, לא במחושב ולא במתוכנן.

הצעת הוועדה: לאמץ את המונח עֲצֻמוֹנִי גם בהקשר החברתי־פסיכולוגי. הצעות נוספות: זֹרֵם; טִבְעָנִי; נוֹבֵעַ/נוֹבְעָנִי/נִבְעִי.

מ' בר־אשר: מן הוועדה למילים בשימוש כללי מגיעות אלינו ארבע הצעות. יציג אותן אחת לאחת יושב ראש הוועדה האד' ברויאר.

י' ברויאר: ההצעה הראשונה כבר משמשת כציבור – צילון. אפשרות רווחת אחרת לאביזר הרכב הזה היא מגן שמש. הבעיה במילה צילון שהיא נהגית בפי הציבור בתנועה e במקום i. אבל אינני חושב שזה צריך למנוע את קבלתה כאן. איננו אחראים לשיבושים.

מ' בר־אשר: האם יש מי שרוצה לומר דבר מה בנידון? אם אין נעבור להצבעה.

הצבעה

בעד הצעת הוועדה צֶלוֹן רָכֵב, צֶלוֹן – רוב גדול

הוחלט: צֶלוֹן רָכֵב, צֶלוֹן.

י' ברויאר: הוועדה מציעה שלמותנות לפרפקציוניזם ושלמותן לפרפקציוניסט. אחרים בוועדה תמכו בצירוף המילים רדיפת שלמות ורודף שלמות. אחת השאלות שעלו הייתה אם פרפקציוניזם היא תכונה חיובית או שלילית. נדמה לי שמי שראה בה תכונה חיובית העדיף את הצירוף רודף שלמות, המזכיר את רודף שלום, ומי שראה בה תכונה שלילית העדיף את ההצעה שלמותן. הסופית ךַּן משווה למילה מראה של מונח ויכולה להעניק לה גוון שלילי של קיצוניות, כגון המילה לאומן.

א' אבנר: אני מתנגד להצעות שלמותן ושלמותנות בגלל התפיסה העומדת בבסיסן, שאם בלועזית יש מילה אחת, צריכה להקביל לה גם מילה עברית אחת. תפיסה זו מולידה חידושים גמלוניים בעלי שלוש סופיות שלא לצורך. יתרונם של הצירופים רודף שלמות ורדיפת שלמות שאינם מחייבים חידוש מילה.

ר' גדיש: גם למילה עיתונאות שלוש סופיות.

ש' אליצור: אינני חושבת שלסופית ךַּן גוון שלילי או חיובי.

אגב, פרופ' פליישר, מורי ורבי, היה אומר שפרפקציוניסטים הם גאוותנים משום שהם חושבים שאפשר להגיע לשלמות.

י' בלאו: אפשר להבחין בין רודף שלמות, שלהבנתי יכול להיות דווקא שלילי, ובין שואף לשלמות – בעל גוון חיובי.

י' בן-טולילה: במילה פרפקציוניזם נוספה הסופית לשם העצם. בהצעה שלמותנות נוספת הסופית -ות לבעל התכונה שלמותן, ומכאן מראַה המסורבל. כדאי לחפש חלופה עברית מסורבלת פחות.

מ' בר-אשר: יש לא מעט מילים כאלה, למשל איכותנות וזולתנות.

א' טל: אני מסכים עם האד' אבנר שעדיף לצרף שתי מילים קיימות מלהמציא מילה חדשה. גם ההבחנה שהציע האד' בלאו נראית לי מיותרת. רודף שלמות איננו שלילי ואיננו חיובי, ואין לנו צורך בשני צירופים שונים.

מ' מישור: אינני יודע אם המילה שלמות מתאימה למילה פרפקציוניזם. תמיד קשרתי בין פרפקציון לשכלול, לאו דווקא לשלמות.

א' ממז: לדעתי המילה שלמותן בנויה כהלכה. הבעיה היא בהצעה שלמותנות; לא זו בלבד שיש בה שלוש סיומות, אלא שאחת מהן – יות – חוזרת על עצמה.

מ' בר-אשר: לפי הבנתי, יש שלוש אפשרויות: לקבל את הצעת הוועדה, לקבל את הצעת האד' אבנר, שהיא כמעט מתקבלת מאליה, או להחזיר את המילה לדיון נוסף בוועדה. נצביע תחילה על האפשרות השלישית.

הצבעה

בעד החזרת המילה לוועדה – 1

מ' בר-אשר: אם כך נצביע על שתי ההצעות הראשונות.

הצבעה

בעד הצעת הוועדה שְלִמוֹתָן, שְלִמוֹתָנוֹת – 10

נגד – 13

בעד רודף שְלִמוֹת וְרִדִּיפַת שְלִמוֹת – 13

נגד – 5

נדחתה הצעת הוועדה לקבוע תמורת פרפקציוניזם ופרפקציוניסט שְלִמוֹתָנוֹת, שְלִמוֹתָן. ההמלצה היא לנקוט צירוף דוגמת רִדִּיפַת שְלִמוֹת ורודף שְלִמוֹת.

י' ברויאר: חשוב לי לחזור על בקשתי להגיב על הצעות הוועדה המופצות לחברים עוד לפני הדיון במליאה. חשוב לוועדה גם לשמוע את דעת החברים ואת שיקוליהם וגם להתרשם מתגובותיהם לאן הרוח נושבת.

מנהל מיזם הוא הצעת הוועדה לאדם העומד בראש פרויקט, פרויקטור בלשון העם. היו שטענו שמנהל מיזם נשמע קצת חשוב מדי או גדול מדי לפרויקטור, אבל לא נמצאה הצעה טובה יותר.

א' אבנר: למילה מנהל יש משמעות ארמיניסטרטיבית שאין לפרויקטור. אני מציע שאם נאשר את החידוש, נבדוק לפני פרסומו עם נציבות שירות המדינה אם יש בעיה כלשהי בחידוש הזה.

ר' גדיש: אני חושבת שהמילה מנהל היא מילה בשימוש כללי.

ק' כ"ץ: בדקתי עם בעלי, ובתחום האדריכלות הצירוף מנהל מיזם משמש במקום פרויקטור.

ה צ ב ע ה

בעד מנהל מיזם – רוב גדול

הוחלט: מנהל מיזם ('פרויקטור')

מ' בר-אשר: המונח עצמוני מתרגם את ספונטני בתחום הרפואה. כעת מוצע להפוך את המונח למילה בשימוש כללי.

י' ברויאר: יש לציין שזה כרוך בהרחבת משמעות כלשהי: ברפואה עצמוני זה באופן עצמאי, 'בלי התערבות גורם חיצוני' למשל אדם הנושם באופן עצמאי. בשימוש הכללי מדובר באדם שפועל באופן אימפולסיבי, בלי עכבות.

א' אבנר: בעולם הרפואה עצמוני איננו החידוש המוצלח ביותר. אבל הוא מעשה עשוי. אינני חושב שכדאי להרחיב את משמעות עצמוני לשימוש הכללי משום שהוא איננו מוכר ונהיר לרוב דוברי העברית. הוא איננו שקוף דיו, וכל זמן שלא נמצא חלופה מוצלחת מזו, מוטב שנמשיך לומר ספונטני.

מ' בר-אשר: המילה עצמוני קשורה בשורשה למילה מעצמו, ונראה לי שהיא שקופה דייה.

א' חזן: המילה מאליו יכולה לשמש לצד עצמוני.

מ' בר-אשר: בן-חיים השתמש במילה ממילאות לאוטומטיות.

ח' כהן: המילה הזאת היא מונח ברפואה, ואני מציע לא להרחיב את משמעותה.

י' ברויאר: עליי להודות שאני עצמי קצת מסויג מהצעת הוועדה משום שנראה שיש בעברית לא מעט דרכים להביע את הדבר הזה. ייתכן שאין בעברית מילה שמשקפת את כל קשת המשמעויות של ספונטני, אבל לעולם לא תימצא חפיפה מלאה בין מילה עברית ללועזית. עצמוני כמונח טכני משקף בדיוק את מה שספונטני משקף ברפואה, אבל אין כן בתחום הכללי. לכן אינני בטוח שהחידוש נדרש כאן ושעצמוני מתאים.

מ' בר-אשר: המונח הרפואי נודע בציבור בעקבות האירוע המוחי שבו לקה בינואר 2006 ראש הממשלה אריאל שרון. ייתכן שאלמלא כן הייתה נשמעת לו כאן התנגדות רחבה יותר.

א' טל: אז חשבו רבים שהרופא התבלבל ושכטעות החליף את עצמאי בעצמוני.

מ' בר-אשר: אם אין דוכרים נוספים, נחתום את הישיבה בהצבעה על ההצעה לקבוע לשם התואר ספונטני בשימוש הכללי את המילה עצמוני.

הצבעה

בעד הצעת הוועדה עצמוני לספונטני גם בשימוש הכללי – 0

הצעת הוועדה נדחתה.